

Ingenmansland

Enkelhet präglar *Ingenmansland*. Regissören Danis Tanovic använder sig av filmens uttrycksmedel på ett tydligt och effektivt sätt. Filmen väcker också frågor om neutralitet och krigets avhumanisering.

Rekommenderad från åk 9

En filmhandledning av
AGNETA SVENSSON

Handling

Det är natt och dimma. En grupp bosniska soldater trevar sig fram på okänd mark. De har en guide med sig. När solen bryter fram upptäcker de att de är inom skotthåll för fienden och de hinner inte sätta sig i säkerhet. Samtliga dör eller skotts-kadas. Den lindrigast skadade, Chiki, lyckas ta sig ner i en skyttegrav.

Samtidigt pågår aktivitet på fiendesidan. En patrull skickas ut för att undersöka vad som hände med de beskjutna. Är det någon som överlevt? En erfaren, äldre soldat skickas ut tillsammans med en gröngöling, Nino, som är helt ny vid fronten.

En bosnisk patrull som skulle undsättas av den beskjutna gruppen har också uppsikt över läget från sin position.

När de två serberna kommer fram till skyttegravan minerar de en död bosnisk soldat. När kroppen flyttas kommer minan att brisera. Men de överraskas av bosniern Chiki. Den äldre, serbiske soldaten blir skjuten och dödad. Kvar blir den yngre soldaten, Nino, och han är skadskjuten. Så nu befolkas skyttegravan mellan de två lägren av en serbisk, skadad soldat och en bosnisk, skadad soldat. Situationen kompliceras ytterligare när den döde på minan visar sig vara vid liv. Men han får absolut inte röra sig för då sprängs alla tre i luften.

Nu inleds en maktkamp mellan de två soldaterna samt en gemensam strävan att få den tredje att ligga still. De försöker också påkalla de båda stridslinjernas uppmärksamhet, klär av sig uniformerna och viftar med vit flagg. Utan uniformer ser de båda soldaterna likadana ut, det går inte att se vem som är serb och vem som är bosnier. Båda

Serben Nino och bosniern Chiki är fångade i en skyttegrav. Två killar som storpolitik gjort till fiender. Kunde de lika gärna vara vänner?

sidor tillkallar FN:s fredsbevarande styrkor.

Ett franskt mellanbefäl, sergeant Marchand, tar sig in i ingenmansland med assistans av brittisk press. Han möter de tre männen i skyttegravan och inser snabbt att situationen är infekterad av fiendskap och aggression. Sergeant Marchands ingripande har inget stöd från högre befäl till en början, men detta utverkas så småningom. Men FN-styrkans förmåga att verkligen ge praktiskt stöd visar sig vara mycket begränsad. Inte ens en tysk minexpert kan oskadliggöra minan.

Högste FN-befälet anländer per helikopter stiger ner likt en frälsare från skyn. Han beslutar att den skadade bosnische soldaten på minan ska lämnas för att dö och för därefter pressen bakom ljust. De båda soldaterna från vardera sidan tvingas följa med FN-patrullen tillbaka. Men innan någon hinner reagera skjuter Chiki den serbiske soldaten Nino. Och en oerfaren FN-soldat reagerar snabbt och skjuter ner bosniern. Till sist är alltså båda döda samtidigt som den tredje ligger och inväntar sin dödsstund bortglömd i

skyttegravan i ingenmans land. Press-uppbådet återvänder till civilisationen tillsammans med FN-styrkan.

Ingen mans land

Ingenmansland är titeln på Danis Tanovics film. Ordet betecknar också den skyttegrav som en stor del av filmen utspelas i. Skyttegravan finns mellan de två krigsfronterna och tillhör inte någon av sidorna. Men titeln kan också ses som ett namn på Bosnien eller nationalstaten som företeelse.

★ Tillhör det nuvarande Bosnien serber eller bosnier, muslimer eller de kristna? Kan ett land tillhöra en enda specifik folkgrupp eller religiös grupp? Vem tillhör landet Sverige? Samer, protestanter, smålänningar, muslimer eller alla EU-medlemmar? Vilken syn speglas i filmen?

Jag heter Nino

Serben Nino, den unge och mest oerfarne soldaten försöker vid flera tillfällen att presentera sig med namn. Först vill han att hans serbiske soldatkollega ska kalla honom Nino. Det gör inte

Media har fått vittring på och ställer obekväma frågor om det mänskliga drama som FN söker hitta en lösning på. I mitten tv-reportern Jane Livingstone, i rollen Katrin Cartridge.

denne. Sedan försöker Nino sträcka ut handen till Chiki och tala om vad han heter. Men Chiki blir sur och vägrar ta emot denna öppning. Chiki menar att det är meningslöst att bli bekanta när man ändå snart ska sikta med vapen mot varandra. Nino försöker också presentera sig för sergeant Marchand med bristande framgång.

Vid ett annat tillfälle närmar sig ändå Nino och Chiki varandra. De småpratar och inser att de har en gemensam bekant, en snygg tjej från Banja Luka. För en stund är Nino och Chiki inte soldater utan två män som kunde mötts på ett kafé eller en bar istället för i en skyttegrav.

★ Varför vill Nino att de andra ska veta vad han heter? Vad händer med fiendskap när de båda stridande parterna börjar kalla varandra vid förnamn? Är det svårare att döda någon, eller att förlora en medsoldat om denne är en person och inte bara en anonym soldat, vilken som helst?

Laddade situationer och hårda bandage

Ingenmansland är ett drama som till stor del är ett kammerspel. Tre personer rör sig i ett fysiskt rum som kan beskrivas som en gravkammare. De väntar på

befrielse och vet inte om det är döden eller FN som ska befria dem från den fälla de hamnat i. I ett tätt drama som detta är det små medel som används för att bygga upp spänningen och skapa intressanta situationer. Några av de enkla ting som utnyttjas är cigaretter, tändare, en mina, andra utgörs av vapen som kniv och gevär. Förband att lägga om sår är ytterligare ett.

Har du en cigarett?

Ingenmansland kan, lite skämtsamt, ses som en demonstration av konsten att utnyttja en cigarett så ofta och på så många sätt som möjligt. Redan inledningsvis när den bosniska patrullen sätter sig för att invänta gryningen är rökandet en källa till dialog. De tända cigaretterna blir också ett hot mot säkerheten och skapar en konflikt med guiden.

Efter beskjutningen av den bosniska patrullen riskerar Chiki livet för en cigarettändare och han blir dessutom likplundrare på kuppen.

I andra situationer används cigaretterna som en del i maktspillet mellan männen i skyttegrav. Nino förvägrar Chiki en cigarett, Chera vill ha cigarett av Nino, drar ner honom på marken, avvärpar honom och bryter maktbalansen till Chikis fördel.

Vid ett annat tillfälle vill Chera röka, men hans hostningar riskerar att spränga minan.

Även FN-soldaterna och pressens representanter drar fördel av tobakens åtråvärda status. En FN-soldat får tyst på en dragspelande pojke med ett paket cigaretter. Den engelska journalisten bjuder Nino på en cigarett för att få honom att börja prata. Men när hon ställer fel fråga blir han arg och ger tillbaka cigaretten.

Var är geväret?

I en krigsfilm ligger det nära till hands att utnyttja vapen som en del i den dramaturgiska uppbyggnaden. Den som har ett vapen har också makten och rätten på sin sida, det tydliggörs vid flera tillfällen i *Ingenmansland*. Repliken "det är jag som bestämmer för det är jag som har geväret", förekommer vid några tillfällen. Med ett vapen i hand kan motståndaren tvingas att både säga och göra saker som han egentligen inte menar och vill.

En kniv återkommer också som en grogrund för konflikt, våldsutövning och maktinnehav. Liksom skjutvapnen åker kniven fram och tillbaka mellan de båda männen. Kniven används också i civilt syfte när Chiki lägger om Cheras sår.

Första förband

Kompresser och bandage byter mellan-händer i skyttegravan då och då. När Chiki möter Nino slänger han iväg hans gevär och tar hans kompresser. Trots att Nino själv är sårad använder Chiki förbanden enbart till sin egen skada. Han använder också förbanden i utpressningssyfte. Mot information kan Nino få en kompress.

Bandage utnyttjas i flera olika scener fram till det bittra slutet, då Chiki vägrar ta emot kompresser från en FN-soldat.

Minvarning

En mina har en viktig funktion i dramats utveckling. Den äldre serbiske soldaten placerar en osäkrad mina under den döende Chera. Så fort kroppen flyttas från minan kommer den att explodera.

Minan sätter hela situationen på sin spets. Den tvingar de olika karaktärerna att avslöja sig. Den äldre serben framstår som en ond och dålig människa. Ninos ambivalens, okunnighet och blödighet blir tydlig. Cheras prekära läge på minan tvingar också Nino och Chiki att samarbeta. Alla förlorar om minan exploderar. Minan visar också hur hjälplösa FN är. Inte ens FN:s tyske minexpert kan oskadliggöra minan.

★ Vilka situationer upplevs som spännande? Vad är det som gör dessa scener fängslande? Hur har upphovsmännen, framför allt manusförfattaren skapat situationer? Med vilka hjälpmedel?

★ Vem har makt och hur erövrar den makten? Vad händer när både Nino och Chiki är beväpnade, samtidigt?

Musik

Pålagd musik finns enbart under för- och eftertexter. Alla övriga musikinslag är integrerade i handlingen och uppstår i de olika scenerna. Männerna vid den bosniska fronten lyssnar på musik via radio. En pojke spelar dragspel vid den serbiska barriaden. En fransk FN-soldat lyssnar på musik via en freestyle.

★ Hur används musiken i *Ingenmansland*? Ge exempel och prata om vad det betyder för upplevelsen av filmen. Jämför också med musiken i andra krigsfilmer som eleverna kan ha sett, exempelvis *Black Hawk Down*.

FN, svikare eller hjälpare?

I *Ingenmansland* skildras FN som en ganska loj och bortskämd samling europeer. De kallas "smurfarna" av de stridande parterna. Det brittiska överbefä-

let sitter och spelar schack med sin snygga sekreterare och hävdar att han inte kan göra något utan godkännande från FN:s högsta organ. Det franska mellanbefälet läser obskyra tidningar, rullar tummarna och klargör att han och de underlydande inte ska ta några som helst risker.

FN:s uppgift i Bosnien presenteras också genom ett brittiskt nyhetsinslag. Där framgår att FN-truppernas uppdrag främst var att ge humanitär hjälp. De militära trupperna skulle bara skydda FN:s egna hjälparbetare.

★ Vilken bild ges av FN? Tycker ni att filmen ger en rättvis bild av FN? Hade det gått att skildra FN på något annat sätt?

Är neutralitet möjlig?

Bara FN-sergeant Marchand, även kallad Arizona 2, är trött på passiviteten. Han klargör att han är trött på att vara åskådare, trött på att stå vid sidan av och se på när människor mördar varandra. Han hävdar att det inte går att vara neutral i en krigssituation som denna. Så han tar med sig sina motvilliga man- nar för att hjälpa dem som är fångade i skyttegravan i ingenmansland.

Sergeant Marchand vägrar att vara neutral. Inte heller regissören och manusförfattaren till *Ingenmansland* ger en neutral bild av kriget i Bosnien. Serberna är något mer elaka än bosnierna. De är också mer välutrustade och dessutom fler. Båda sidor skildras men det är den bosniska patrullen vi lär känna först. Det är med deras ögon vi i publiken möter konflikten. Serberna introduceras som anonyma mördare, inga individer.

★ Var sergeant Marchands ingripande meningsfullt? Går det att vara en neutral tredjepart i en konflikt? Vilken syn ger filmen på bosnier och serber? Skiljer sig de två sidorna mycket från varandra? Kan vi lära oss något generellt om konflikter och konflikthantering av filmen?

Bosnien – en bakgrund och idag

En ny, federativ, jugoslavisk stat grundades av Tito 1943, och Bosnien blev då en av Jugoslaviens sex republiker. Vid Jugoslaviens sönderfall 1990 sökte Bosniens ledare bevara federationen. Republiken övergick till ett flerpartisystem. De tre största partierna speglade den etniska uppdelningen, ett muslimskt parti, ett serbiskt parti och ett kroatiskt parti.

Bosnien förklarades självständigt 1992. Serberna i området protesterade,

men EU erkände den nya staten. Serberna tog då hjälp av armén från den forna federationen. FN-trupper placerades i Bosnien med få möjligheter att ingripa.

Först sedan etnisk rensning och krigs-förbrytelser påverkat den allmänna opinionen kunde NATO-flyg under 1995 delvis förhindra stridigheterna genom införandet av flygförbud. De skilda zoner för civilbefolkningen kunde dock inte hållas utan övertogs i flera fall av bosnienserbiska trupper, varefter delar av befolkningen mördades.

Daytonavtalet i november 1995 bekräftade den faktiska uppdelning mellan de tre parterna som redan ägt rum. Bosnien är idag ett delat land. Det består av den serbiska republiken och den bosnisk-kroatiska federationen. Det finns också två regeringar, men bara ett parlament. I det skilda presidentrådet finns representanter för de tre folkgrupperna. Dessutom har det internationella samfundets representant i Sarajevo betydande makt.

Källa: Nationalencyklopedin

Andra filmer som skildrar kriget i Bosnien

Flammande byar (Srdjan Dragojevic)

1996 Triangelfilm

Harrison's Flowers (Elie Chouraqui)

2000 SandrewMetronome

Innan regnet faller (Milchko Manchevski)

1994 Svenska Filminstitutet

Underground (Emir Kusturica)

1995 Svenska Filminstitutet

PRODUKTIONSUPPGIFTER

No Man's Land

Slovenien, Frankrike 2001

Manus, regi & musik: Danis Tanovic

Foto: Walther van den Ende

Klippning: Francesca Cavelli

Scenografi: Dusko Milavec

I ROLLERNA

Chiki – Branko Djuric

Nino – Rene Bitorajac

Chera – Filip Sovagovic

Jane Livingstone – Katrin Cartlidge

Sergeant Marchand – Georges Siatidis

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 97 min

Format: Scope

Ljudsystem: Dolby SRD

Censur: Från 15 år

Svensk premiär: 1.3.2002

DISTRIBUTION

Svensk Filmindustri, 127 83 Stockholm Tel

08-680 35 00, fax 08-680 37 04.

www.sffilm.net

